

КУМУШХОНАВИЙ ТАСАВВУФИ МЕРОСИНИНГ МАЪНАВИЯТНИ ЮКСАЛТИРИШДАГИ АҲАМИЯТИ

Гуламова Мавжуда Тошпўлатовна

кимё фанлари номзоди, доцент,
Бухоро давлат тиббиёт институти
(Ўзбекистон)

E-mail: gulamovamavjuda@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Мақолада Нақшбандия-холидия тариқатини Туркияда кенг тарқалишига сабабчи бўлган шайх Аҳмад Зиёуддин ал-Кумушхонавийнинг тасаввуфи ҳаёти ва маънавий мероси ўрганилгани, мутасаввиф Кумушхонавий устози Арводийдан иршод олгани, унга нақшбандия, кодирия, сухравардия, кубравия, шозилия, чаштия, мавлавия тариқатларига ижозат бергани келтирилган.

Кумушхонавийнинг бир юз ўн олти кишига иршод берган. Унинг миллиондан ортиқ муридлари бўлгани келтирилган. Кумушхонавийдан олтмишга яқин тасаввуф, ҳадис, фикх, сарф, наҳв ва бошқа мавзуларда араб тилида ёзилган илмий-қимматли маънавий мерос қолган.

Калит сўзлар: Куръони карим, Ҳадиси шариф, “Силсилаи шариф” “Олтин занжир” тасаввуф, Нақшбандия, Холидия, тариқат.

ДУХОВНОСТЬ МИСТИЧЕСКОГО НАСЛЕДИЯ КУМУШХАНАВИ ЗНАЧЕНИЕ В МОДЕРНИЗАЦИИ

Гуламова Мавджуда Тошпулатовна

кандидат химических наук, доцент
Бухарский государственный медицинский институт, Узбекистан

E-mail: gulamovamavjuda@mail.ru

АННОТАЦИЯ

В статье исследуется мистическая жизнь и духовное наследие шейха Ахмада Зиёуддина ал-Кумушханави, руководившего распространением тарикате Накшбандия-халидия в Турции. Говорят, что суфий Кумушханави получил руководство от своего учителя Арвади, который позволил ему практиковать тарикате Накшбанди, Кадирия, Сухравардия, Кубравия, Шозилия, Чаштия и Мавлави.

Кумушхонави дал руководство ста шестнадцати людям. Существует около шестидесяти научных и духовных наследий, написанных на арабском языке по мистике, хадисам, юриспруденции, расходам, грамматике и другим темам.

Ключевые слова: Священный Коран, хадисы, Силсилаи Шариф, Золотая цепь, суфизм, накшбанди, халидия, тарикат.

SPIRITUALITY OF THE MYSTICAL HERITAGE OF KUMUSHKHANAVI SIGNIFICANCE IN MODERNIZATION

Gulamova Mavjuda Toshpulatovna

Candidate of Chemical Sciences, Associate Professor,
Bukhara State Medical Institute, Uzbekistan

E-mail: gulamovamavjuda@mail.ru

ABSTRACT

The article explores the mystical life and spiritual heritage of Sheikh Ahmad Ziyuddin al-Kumushkhanavy, who led the spread of the Naqshbandi Khalidiya tariqa in Turkey. It is said that Sufi Kumushkhanavy received guidance from his teacher Arvadi, who allowed him to practice the Nakshbandi, Qadiriya, Suhravardiya, Kubravia, Shoziliya, Chashtiya and Mavlavi tariqas.

Kumushkhanavy gave guidance to one hundred and sixteen people. There are about sixty scientific and spiritual legacies written in Arabic on mysticism, hadith, jurisprudence, expenses, grammar and other topics.

Keywords: Holy Quran, Hadith, “Silsilai Sharif”, “Golden Chain”, Sufism, Nakshbandi, Khalidiya, tariqa.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев 19 январь куни маънавий-маърифий ишлар тизимини тубдан такомиллаштириш учун, ўтказилган давлат ва жамоат ташкилотларининг ҳамкорлигини кучайтириш масалалари бўйича видеоселектор йиғилишида: “Агар жамият ҳаётининг танаси иқтисодиёт бўлса, унинг жони ва руҳи маънавиятдир. Биз янги Ўзбекистонни барпо этишга қарор қилган эканмиз, иккита мустаҳкам устунга таянамиз. Биринчиси – бозор тамойилларига асосланган кучли иқтисодиёт. Иккинчиси – аждодларимизнинг бой мероси ва миллий қадриятларга асосланган кучли маънавият”, деб айтганлар[1].

Маънавий бағрикенг кишилар тимсоли сифатида, ҳозирги кунда дунё бўйлаб кенг тарқалган накшбандия тариқати асосчиси, Бухоройи Шарифда яшаб ўтган ҳазрат Баҳоуддин Нақшбанд ва шу тариқатни давом эттирган тасаввуф

намояндалари ҳисобланадилар [2:3]. Уларнинг узок умр кўришлари, илм ўрганишлари, соғлом бўлишлари, саховатпешаликлари, омма билан яхши муносабатда бўлишлари, ҳар бир ишга Аллоҳга таваккул қилишлари, улардаги маънавий бағрикенглик сифатларидир.

Нақшбандия таълимотини буюк намояндалардан бири “Силсилаи шариф” “олтин занжир”да 32 - ҳалқанинг пири муршиди Аҳмад Зиёуддин ал – Кумушхонавий мана шундай бағрикенг инсонлардан ҳисобланадилар [3:28].

Аҳмад Зиёуддин ал - Кумушхонавий ҳижрий 1228 (милодий 1813) йилда Рум диёри ҳозирги Туркиянинг Кумушхона шаҳрининг “Амирлар” маҳалласида бой хонадонда дунёга келган, аждодлари Бухорои Шарифдан бўлган. Оталари солиҳ инсон бўлиб, тижорат билан шуғулланган. Аҳмад Зиёуддин ал-Кумушхонавий беш ёшида ўқишни бошлаб, саккиз ёшида Қуръони каримни ёд олиб, “Ҳофизи Қуръон” бўлган, “Далоили хойрот”, “Қасидаи Бурда” ва “Ҳизбул Аъзам” каби китобларни қироат қилишга устозлардан рухсат олган [4:302].

Олийҳимматли, серғайрат, иродали, қатъий хулқ соҳиби бўлмоқ илм талаб қилишда зарур бўлган инсоний фазилат ҳисобланади. Таъкидлаш жоизки, бу гўзал сифатлар Аҳмад Зиёуддин ал – Кумушхонавийда намоён бўлган.

Аҳмад Зиёуддин ал – Кумушхонавий ўн ёшида отаси Қора денгиз атрофидаги шаҳарлардан бири Турабзонга ҳижрат қилади. У ердаги пешқадам олимлардан олат (балоғат), сарфу наҳв, маъоний (адабиёт, бадиият) ва мантиқ билимларини, ҳамда шариат илмларини ўргана бошлайди. Ёш бўлишига қарамай, дўконда отасига ҳам ёрдам бериб, бир томондан илоҳий ишқ ва шавқ билан илм таҳсилига сайъ ва ғайрат қилар эди, аммо мақсади кўпроқ илм олишда эди.

Ёшлигида ҳалол пул топишга ҳаракат қилиб, ўз қўллари билан ҳамён тўқиб сотган ва топган пулларини илм излаш йўлида сарфлаган. 18 ёшларида амакиси билан Истанбулга келиб, отаси учун керакли тижорат молларини олиб, амакиларига топширадилар ва бундай дедилар: “Мухтарам амакижон, мен шу лаҳзада илм ва маърифат шаҳри бўлган Истанбулда турганимдан улуғ бир саодат ва бахтиёрлик оғушидаман. Мен учун илм ва маърифатни қўлга киритиш ҳамма нарсдан ортиқ туради. Зинҳор мендан ражиб, хафа бўлманг. Вақтида, келажакда керак бўлади деб, ўз қўлим билан ҳамёнлар тўқиб, уларни сотиб, бир қанча пул йиққан эдим. Ўзимда ҳеч нарса қолдирмасдан, буларни ҳам сизга топшириб, отамга жўнатаман” [4:302].

Ибодат билан ҳалол касб қилиш Қуръон каримнинг бир неча жойида зикр қилинган. “Бас, намоз тугагандан сўнг ер юзи бўйлаб тарқалинг ва Аллоҳнинг фазлидан талаб қилинг ва Аллоҳни кўп эсланг, шоядки, ютукқа эришсангиз” (Жумъа сураси 10 – оят) [5:143].

Пайғамбаримиз саллаллоҳу алайҳи васаллам таъкидлаганларидек: “Энг яхши касб – киши ўз қўли билан касб қилиши ва ҳар бир яхши савдо” (Рофеъ ибн Хадиж разияллоҳу наҳу ривоят қилинади. Имом Аҳмад ривоятлари) [6].

Аҳмад Зиёуддин ал – Кумушхонавийнинг бағрикенг инсон бўлганликларини ифодаловчи далиллардан бири, бу улуғ зот пайғамбаримизнинг юқорида келтирилган ҳадисларига амал қилиб, ўз қўллари билан тўқиган ҳамёнларини сотиб топган пуллардан бир тийин ҳам сақламай оталарига берганларидир.

Аҳмад Зиёуддин ал - Кумушхонавий мукаммал илми сабабли - илм талабида бўлган кишиларга исломий дарс берувчи уламо вазифасига тайинланди. Шариат илмларини мукаммал ўрганиб, тасаввуф ва тариқат соҳасида шайх Аҳмад Зиёуддин Арводийдан дарс олиб камол топди. Шайх Кумушхонавийга пири муршидлари 240 та асарни ўқитиш ва ўргатиш вазифасини топширган. Кумушхонавий энг буюк саховат илм тарқатиш эканлигини қалбларидан англаб, толиби илмларга ўз илмларини холис ўргатганлар. Ҳозирги кунда ҳам олим Зиёуддин Аҳмад Кумушхонавийнинг энг машҳур асарларидан ислом аҳли фойдаланиб келаётганлиги фикримизнинг яққол далилидир [7:175]:

1. “Жомиъул - усул Фий - л - авлиёи ва анвоиҳим”. Асар номи четига: “Ас-суфийяту ва фавоиди соир” деб қайд этилган. Ҳозир турк тилига таржима қилиниб, нашр этилган.

2. “Жомиъ ул-мутун фий ҳаққи анвоис- сифатил илохиййа вал - ъақоидил - Мотуридиййа ва алфозил куфри ва тасдиқил- аъмалил - ъажибиййа”. (“Аллоҳ таолонинг анвойи исм сифатлари. Мотуридия эътиқоди, куфр сўзлар баёни ва амалларнинг дуруст бажарилмоғи ҳақида матнлар тўплами”). Турли нашрлари мавжуд. Ўзбекистонда 2000 йил Тошкент, “Мавароуннаҳр” нашриётидан Мирзо Кенжабек таржималари асосида чоп этилган.

3. “Ромузул - аҳодис ъала тартиби хуруфил ҳижо”(“Ҳадислар денгизи”). Турли нашрлари мавжуд. Ўзбекистонда 2007 йил “Мавароуннаҳр” нашриётидан Баҳриддин Умрзоқ таржимаси асосида чоп этилган.

4. “Мажмуатул аҳзоб” (“Катта дуо ва зикр”). Ўзбекистонда 2014 йили “Шарқ” нашриётидан бир гуруҳ таржимонларимиз томонларидан, ҳазрат Кумушхонавийнинг 2000 саҳифалик китобларидан саралаб олинган энг зарурий дуолар китоби чоп этилди.

5. “Ҳадиси арбаъийн” (“Қирк ҳадис”). Сулаймония кутубхонасида қўлёзма нусхаси сақланади.

6. “Ғароиб ул аҳодис”. Турли нусхалари бор.

7. “Нажот ул ғофилийн”. Бир нечта нашрлари мавжуд.

Шу сабабли шайх Кумушхонавийнинг муридларининг сони миллиондан ортиқ бўлган. Бу сифатлар у кишида бўлган бағрикенгликни қирраларидан бирини кўрсатади.

Аҳмад Зиёуддин ал – Кумушхонавийнинг бағрикенглик сифатларидан бири сифатида таъкидлаш жоизки, илм олувчилар, китобхонлар сонини кўпайтириш, халқ маънавиятини юксалтириш мақсадида босмахона қурдириб, илмий китобларни илм толибларига бепул тарқатганлар [8:9].

Мутасаввуф олим нафақат илм олиш, одоб-ахлоқ соҳасида, балки халқни иқтисодий томондан қўллаб қувватлаш соҳасида ҳам анча хизмат қилган. Бунга далил табаррук зотнинг фоизсиз банк ташкил қилиб, муҳтож бўлганларга ҳожатларини қоплайдиган миқдорда қарз бердириб, қулай шартлар асосида имкониятлари бўлганда қарзини тўлаш учун шароитлар яратиб берганларидир [4:305].

Аҳмад Зиёуддин ал – Кумушхонавийнинг маънавий бағрикенг инсон эканлигини кўрсатувчи далиллар сифатида қуйидагиларни айтиш мумкин:

1. Ҳалол меҳнат билан топган дароматларини холис эҳсон қилишлари.
2. Мукамал илмни ўрганиб, толиби илмларга холис ўргатиши.
3. Босмахона қурдириб, илмий китобларни нашр этиб илм толибларига бепул тарқатиши.
4. Фоизсиз банк қурдириб, халқни иқтисодий жиҳатдан қўллаб-қувватлагани.
5. У кишининг амалга оширган илмий меҳнатлари кўлами шу даражада кенг бўлганки, бу ишларни бажаришда кимларнингдир, ҳаттоки умри етмаган бўлур эди.

Хулоса қилиб айтганда, Кумушхонавийнинг ижтимоий-фалсафий, тасаввуфий қарашларининг узвий таркибий қисми ва шу билан бирга, уларнинг юксак натижаси бўлмиш бағрикенг инсон ғояси моҳиятан шахсни ҳар томонлама ривожлантиришга йўналтирилган. Ёшларимизни маънавий бағрикенглик руҳида тарбиялашда Аҳмад Зиёуддин ал – Кумушхонавийнинг ҳаётлари ибрат мактаби бўлиши, табиий.

Дарҳақиқат, аждодларимизнинг маънавий меросидаги ҳикматли ҳикоялар, саховатпешалик, бағрикенглик, савобли хайрия ишлар маънавий комилликка интилиш, фарзандларни иймон-эътиқодли қилиб тарбиялашда зарур деб ҳисоблаймиз.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. <https://qalampir.uz/news/prezident-ma-naviyatni-yuksaltirish-buyicha-yigilish-utkazdi-31829>

2. Г.Н.Наврўзова Нақшбандия тасаввуфий таълимоти ва баркамол инсон тарбияси.Т.: “Фан”, 2005. Т,: 63 б.
3. Гуламова М.Т. Мушку анбар ҳидли валоят ғунчаси - Зиёуддин Аҳмад ал-Кумушхонавий. Журнал. Имом Бухорий сабоқлари 2020. №2. 28 б.
4. Зиёуддин Аҳмад Ал-Кумушхонавий, таржимон Мирзо Кенжабек, Жомеъ ул-мутун. Т.:Мовароуннаҳр; 2000й. 302 б.
5. Куръони карим. Тафсири ҳилол. Муҳаммад Содик Муҳаммад Юсуф Т,: “Шарқ”, 6 том 2008. 143 б.
6. <http://muslim.uz/index.php/maqolalar/zhuma-mav-izalari/item/17748-29-11-2019-j-alol-kasb-baraka-kaliti>].
7. Гуламова М.Т. Аҳмад Зиёуддин Кумушхонавий ҳаёти ва маънавий мероси //“Buxoro islom madaniyatini modernizatsiyalash va turizmni barqaror rivojlantirish istiqbollari” Xalqaro ilmiy-amaliy anjuman Buxoro, 2020 yil 24-fevral, 173-175 b. (Ahmad Ziyouddin Kumushkhonavi’s Life and Spiritual Heritage)
8. Гуламова М.Т. “Силсилаи шарифдаги пири комил - Зиёуддин Аҳмад ал - Кумушхонавий” “Жаҳон маданий цивилизацияси контекстида хожагон, нақшбандия тасаввуфий таълимотлари илмий маънавий меросининг умумбашарий аҳамияти” мавзусидаги халқаро илмий конференция материаллари. 2 - китоб, Навоий: 2019 й.9 б.